

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

דבר העורך

ה' הַיִּכָּל קִדְשׁוֹ

דרגות הקדושה: בית הכנסת - הוא בבחינת היכל ד' אשר במקום הקודש במשכן ובבית המקדש, שעומדים לפני השכינה. ויש ביניהם הקבלה בכמה דברים כשם שהיכל הייתה מנורה בדרום ומזבח באמצע, והפרוכת מבדילה בין הקודש לקודש הקדשים, ונר תמיד במנורה, ועזרה בכניסה להיכל. כך בבית הכנסת - המנורה של נרות חנוכה בדרום, והבימה באמצע, והפרוכת מבדילה בין בית הכנסת לארון הקודש, ונר תמיד דולק, ועזרה בכניסה להיכל.

כשם שבקודש הקדשים - אסור ליכנס, כי אם כהן גדול ביום הכיפורים בסדר העבודה, וספר התורה ולוחות הברית היו מונחים שם. כך ארון הקודש הוא בבחינת קודש הקדשים, שאסור לאדם ליכנס שם, ורק הספר תורה מונח בו, ומעל ארון הקודש קובעים זכר לצורת לוחות הברית.

ומבואר **בגמ'** (מגילה דף כט.) שהשכינה שרתה בבבל, לעיתים בבית הכנסת הרוצל ולעיתים בבית הכנסת דשף ויתביב בנהרדעא.

כלומר שהיה בית הכנסת יחיד במינו, אשר בו היתה השראת השכינה בבחינת קודש הקדשים. וכאשר השכינה הגיעה היו האמוראים צריכים לצאת מבית הכנסת, כמו שאסור לשהות בקודש הקדשים, ואפילו רב ששת ביקשו מלאכי השרת לדחפו, עד שאמר עלוב ושאינו עלוב מי נדחה מפני מי.

וכתב בספר **כסא רחמים** (ד"ה ולא הטעם שלא נגלית השכינה בהוצל ובשף ויתביב באותו זמן כאחד, כדי שלא יראה שיש שתי רשויות חס ושלוש, ואף שמלא כל הארץ כבוד, מכל מקום עיקר השראת השכינה במקום אחד.

ויש להוסיף, שגם במשכן ובבית המקדש לא היה מעולם השראת השכינה בדרגת קודש הקדשים בשני מקומות. אולם בדרגה של היכל היה בו זמנית בשתי מקומות, בזמן היתר הבמות, שהיו יכולים להקריב בשתי מקומות בו זמנית.

ומובא כאן, צילום בית הכנסת לדרמן, עליו מתנוסס **הפסוק** (חבקוק פרק ב פסוק כ) נה' הַיִּכָּל קִדְשׁוֹ הַסּ מִפְּנֵי כָּל הָאָרֶץ: ועוד **נאמר** (תהלים פרק יא פסוק ד) ה' הַיִּכָּל קִדְשׁוֹ.

ברכת התורה
עקיבא יוסף לוי

נושא הגיליון

אש"ל בבית הכנסת

אַשְׁתַּחֲוֶה אֶל הַיִּכָּל קִדְשֶׁךָ

תקציר הסדרה בנושא "קדושת בית הכנסת ובית המדרש". גיליון הקודם (מספר 492) למדנו מעלת קדושת בית הכנסת ובית המדרש, והאם הוא מדאורייתא או מדרבנן.

גיליון הנוכחי (מספר 493) נעסוק בפרטי הדינים; לגבי איסור אכילה שתיה ושינה בבית הכנסת ובבית המדרש. פירוט הדין באדם רגיל, תלמיד חכם, בשעה שעוסק בלימודו. דין בתי כנסת בארץ ישראל ובחו"ל.

1. איסור אכילה ושתיה

בכבוד ראש: כתוב **בגמ'** (מגילה דף כח.) בתי כנסיות אין נוהגין בהן קלות ראש, אין אוכלין בהן, ואין שותין בהן וכו'.

וכך נפסק **בשו"ע** (סימן קנא סעיף א) בתי כנסיות ובתי מדרשות, אין נוהגין בהם קלות ראש כגון: שחוק והתול ושיחה בטילה, ואין אוכלים ושותים בהם.

וכתב **הבאור הלכה** (ד"ה 'ואין') שהשו"ע לא פירש אם איסור אכילה מתייחס דווקא לאכילת קבע או גם לאכילת עראי. ולגבי שינה בבית הכנסת מפורש שאפילו שינת עראי אסורה, ואילו באכילה לא נזכר, משמע שרק קבע אסור. מאידך יתכן שאפילו

אכילת עראי אסורה שלא עדיף מאיסור ושיייה בבית הכנסת. והניח בצריך עיון. ולגבי אכילה לפני תפילת מנחה מבואר בשו"ע (סימן רלב סעיף ג) שאכילת פת עד כביצה נחשבת עראי.

וכתב בהליכות שלמה (פרק יט סעיף א) שאף לסוברים שקדושת בית הכנסת הוא מדאורייתא, מכל מקום איסור אכילה ושתיה הוא רק מדרבנן, שהרי התירו לתלמידי חכמים במקום הדחק, ואילו היה איסור מהתורה כיצד התירו במקום הדחק.

2. היתר לתלמידי חכמים

ביתא דרבנן: מבואר בגמ' (מגילה דף כח. כח.): לאחר הפירוט במשנה ובגמ' כל הדברים שאסור לעשות בבית הכנסת, אמר רבא חכמים ותלמידיהם מותרין, דאמר רבי יהושע בן לוי: "מאי בי רבנן - ביתא דרבנן".

והקשו הראשונים, שסותרים הדברים למבואר בהמשך הגמ' שם, שגם תלמידי חכמים אסורים ליכנס בבית הכנסת בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים. כמעשה שהיה עם רבינא ורב אדא בר מתנה שעמדו ושאלו לפני רבא, אתא זילחא דמיטרא עיילי לבי כנישתא. ואמרו שנכנסים לבית הכנסת, לא מחמת הגשם, אלא משום 'דשמעתא בעא צילותא כיומא דאסתנא'.

ותירצו הראשונים בכמה אופנים, ויש נפק"מ להלכה ביניהם.

רק בבית המדרש: הר"ן (דף ט. מדפי הרי"ף) והנמוקי יוסף (ד"ה צילותא) מתרצים שההיתר לחכמים ותלמידיהם הוא רק בבית המדרש, לפי שעומדין שם כל היום, וכפי שהגמ' מבארת את ההיתר 'מאי בי רבנן ביתא דרבנן', אבל בבית הכנסת אין היתר לתלמידי חכמים.

רק מפני הדחוק: כתב הרמב"ם (הלכות תפילה פרק יא הלכה ו) בתי כנסיות ובתי מדרשות אין נוהגין בהן קלות ראש כגון שחוק והיתול ושיחה בטלה, ואין אוכלין בהן ואין שותין בהן, ואין ניאותין בהן ואין מטיילין בהן, ואין נכנסין בהן בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, וחכמים ותלמידיהם מותרין לאכול ולשתות בהן מדחוק.

וביאר בכסף משנה (שם) שהרמב"ם בא ליישב את הסתירה בסוגיות, וסובר שתלמידי חכמים מותרים רק

בשעת הדחק, ואז מותרים אפילו לאכול ולשתות בהם. אבל שלא בשעת הדחק, אפילו חכמים ותלמידיהם אסורים, וכמו בעובדא דזילחא דמיטרא, שלולי שהיו צריכים בשביל הלימוד בהירות 'כיומא דאסתנא', לא היו נכנסים.

חמירו על עצמם: שיטה שלישית מופיעה בהגהות אשרי (פרק ד סימן ז) בשם האור זרוע שחכמים אלו החמירו על עצמם, אף על פי שהיה מותר.

נמצא, שנחלקו הראשונים בגדר ההיתר של תלמידי חכמים, לשיטת הר"ן בבית המדרש מותר גם שלא בדחוק, ובבית הכנסת אסור גם בדחוק. לשיטת

הרמב"ם בית הכנסת ובית המדרש דינם שווה שמותר רק מפני הדחוק. לשיטת האור זרוע בית הכנסת ובית המדרש דינם שווה שמותר לגמרי, וחכמים היו מחמירים על עצמם.

3. שיטת השו"ע

כתב השו"ע (סימן קנא סעיף א) ות"ח ותלמידיהם מותרים לאכול ולשתות בהם מדחוק. וכתב הבאר הגולה שהמקור הוא ברמב"ם (הלכות תפילה פרק יא הלכה ו) על פי משמעות הגמרא (מגילה דף כח.).

והוסיף הבאר הלכה (ד"ה ות"ח) שאין חילוק בין בתי כנסיות ובתי מדרשות שבארץ ישראל לשל חוצה לארץ.

וביאר המשנ"ב (ס"ק ז) ש'מדחוק' הכוונה שהיה מקום דחוק לתלמידים והוצרכו לאכול שם. והביא בשם המגן אברהם (ס"ק ב) שלאנשים הלומדים שם בקביעות, לעולם היא שעת הדחק, שאם יצטרך ללכת לאכול ולשתות בביתו, בודאי יתבטל מלימודו. אבל אם אין לומדים בבית הכנסת ובבית המדרש, אסורים לאכול ולשתות שם.

4. שיטת הרמ"א

מאידך הרמ"א (שם) נוקט כשיטת הר"ן, שכתב: ויש אומרים שבבית המדרש אפילו שלא מדחוק שרי.

וביאר המשנ"ב (ס"ק ח) שלעניין חכמים ותלמידיהם שלומדים שם בקביעות, התירו להם אפילו שלא מדחוק, משום שבית המדרש הוא ביתו.

וכתב הבאר הלכה (ד"ה ו"א) שלשיטת הר"ן מותר לתלמידי חכמים להיכנס לבית המדרש אף בחמה מפני החמה ובגשמים מפני הגשמים, שכן בית המדרש נחשב כביתם לגמרי. אולם, הרמ"א לא הזכיר קולא זו, שכן נוקט

לכית הכנסת אחרת שאינו לומד בה אסור.

וכתב **בחוט שני** (הלכות בית הכנסת עמוד רמז) שאף למי שלומד בכמה בתי מדרשות, נקרא קבוע בבית המדרש.

ובבית יהודה (סימן יז הערה י) הביא בזה מחלוקת הפוסקים, לדעת **הג"ר יעקב בלוי זצ"ל** (צדקה ומשפט

פרק יב הערה טז), לגבי תלמיד חכם בית המדרש כביתו במקום שקבוע לו ללמוד, מאידך מביא בשם **הגרמ"ש קליין שליט"א** שמתור לו לאכול באופן זה אף בבית מדרש שאינו לומד בו.

ובגדר תלמיד חכם, כתב **בדעת תורה** (סעיף א) על פי **הירושלמי** (מגילה פרק ג הלכה ג) דאפילו אם יודע רק קצת ללמוד, דינו כתלמיד חכם לענין זה.

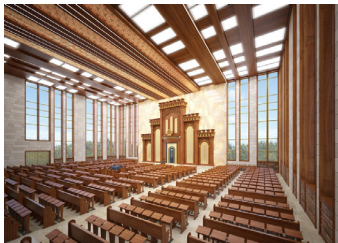
5. שינה בבית הכנסת

ארעי: כאמור, בסוגיית **הגמרא** במסכת מגילה (דף כח:): נתבאר האיסור לישון בבית הכנסת ובית המדרש. אמנם **בגמ'** במסכת ברכות (דף כה.) מסופר על תלמידי חכמים שהיו ישנים בבית המדרש.

וכך נפסק **בשולחן ערוך** (סימן קנא סעיף ג) בבית הכנסת אסור לישון אפילו שינת ארעי, אבל בבית המדרש מותר. עוד נפסק **בשו"ע** (יורה דעה סימן רמו סעיף טז) אין ישנים בבית המדרש. וכל המתנמנם בבית המדרש חכמתו נעשית קרעים **שנאמר** (משלי פרק כג פסוק א) וְקִרְעִים תִּלְבָּשׁ נִמְנָם.

וכתב **הש"ך** (יו"ד סימן רמו ס"ק טו) הובא **במשנ"ב** (סימן קנא ס"ק טז) שבבית המדרש מותר לישון שינת עראי, ורבי זירא שאמר שהאריך ימים משום שלא ישן שינת קבע ושינת עראי בבית המדרש, נהג במידת חסידות. והביא את דברי **הגרע"א** (סימן קנא ס"ק א) שתמה על הלכה זו, שיש להעמיד את דברי הגמרא בברכות דווקא בתלמידי חכמים, כפי שנתבאר לעיל, אבל סתם אדם אסור אפילו בשינת ארעי בבית המדרש כמו בבית הכנסת, והגרע"א הניח ב"צריך עיון גדול".

ומסקנת המשנ"ב, דאפשר דכיון שבית המדרש עשוי לשהות שם זמן הרבה, ללמוד ולשמוע דברי תורה וקשה ליהזר משינת עראי, על כן לא אסרו זה לשום אדם. ולתלמיד חכם הלומד שם בקביעות מותר אפילו שינת קבע.

כשיטת הר"ן רק לענין אכילה ושיטתו בבית המדרש, להתיר אפילו שלא מדוחק.

ומוסיף ה'באור הלכה', למרות שלדעת הר"ן אין מקור להקל בבית הכנסת ללא תנאי, מכל מקום, הרמ"א לא הזכיר איסור בבית כנסת, ומכאן מוכח שהוא נוקט להקל כדעת המחבר, על פי שיטת הרמב"ם, שמדוחק מותר בבית כנסת.

נמצא שלדעת השו"ע תלמידי חכמים מותרים לאכול ולשתות מדוחק בין בארץ ישראל ובין בחוץ לארץ. ולדעת הרמ"א בבית מדרש מותרים לאכול אף שלא מדוחק, ובבית כנסת רק מדוחק.

וכתב **במשנה ברורה** (ס"ק ט) בשם **הלבוש והב"ח** שמצדדים לדינא כדעת הרמ"א, וכן נראה שאין להחמיר לאנשים שלומדים שם כל היום.

וביאר **בשער הציון** (ס"ק יב) למרות שבירושלמי מבואר שבית הכנסת ובית המדרש שניהם שווים להיתר חכמים ותלמידים, וכיון שבית הכנסת הוא רק מדוחק, הוא הדין בבית המדרש, מכל מקום הלומד בקביעות אם יצטרך לחפש מקום לאכילה ושתיה ושאר תשמישיו גם זה בכלל דוחק, כמבואר במגן אברהם. ובצירוף דעת **האור זרוע** שמתיר לתלמיד חכם בכל מקום.

והיינו, שמוסקנת השער הציון שאין להקל אלא באופן שאם לא יאכל יבטל מלמודו, אבל אין היתר לכל תלמיד חכם להיכנס לבית מדרש ולאכול שם.

והסתפק **הבאור הלכה** (סעיף ג ד"ה אבל) שבתו מדרשות שלנו שגם מתפללים בהם גם כן, לכאורה אינו גרוע יותר מבית הכנסת לבד, והניח בצ"ע.

וכתב **בחוט שני** (הלכות בית הכנסת עמוד רמז) שבית המדרש מסתברא דנקבע על ידי מה שהוא עיקר שימוש, ועל כן אם עיקר שימושו לתפילה והלימוד שם הוא עראי, מסתברא דידינו כבית הכנסת בין לקולא בין לחומרא.

עוד כתב **הבאור הלכה** (סעיף א ד"ה ואין) הלומד בבית המדרש אפילו שלא בקביעות, יש להקל בזה כשצמא לשתות, כי יש לומר שנחשב צורך מצוה כדי שלא יתבטל מלמודו.

וכתב **בפרישה** (סימן קנא) שההיתר הוא דוקא בבית הכנסת שהוא לומד בו, שעל שם זה נקרא 'בי רבנן', אבל

משיב כהלכה

שאלה: האם מותר לאכול ולשתות בבית הכנסת בסעודת מצוה?

לחיים ביום היארצייט, שלום זכר, קידושא רבא, סעודות שבת הגדול, סעודה שלישית, ברית מילה, פדיון הבן, סיום מסכת, בר מצוה, חתונה, שבע ברכות, דינר התרמה, אסיפות. דרגות הדין, בכיבוד קל, סעודה בלי יין, סעודה עם יין.

מקורות: ירושלמי (פסחים פרק א הלכה א ופני משה שם), תוספות (פסחים דף קא. ד"ה דאלכו ושתו), הגהות מימוניות (הלכות תפילה פרק יא הלכה ו), שו"ע ונושאי כלים ומשנ"ב (סימן קנא סעיף ד), ערוך השלחן (סימן קנא סעיף ו), אור לציון (חלק ב סימן י סעיף ד), אגרות משה (חלק א סימן מה), ארחות רבינו (חלק ב עמוד עה), הליכות שלמה (פרק יט סעיף א), קובץ תשובות (חלק א סימן טז), שבט הלוי (חלק ט סימן כט), תשובות והנהגות (חלק א סימן קנח), שו"ת חק ומשפט (א"ח סימן צה).

במדור זה מופיעה שאלה בנושא הגיליון הבא, הקוראים הנכבדים מוזמנים לשלוח תשובות להגדיל תורה ולהאדירה, ממולץ לצרף את פרטי המשיב (שם, טלפון, מקום לימוד). התשובות המובחרות ישולבו במידת האפשר בגיליון הקרוב.

- ניתן להגיש תשובות באחת מהאפשרויות הבאות.
- קו 'הילכתא' טלפון 02-5377085-4 שלוחה 4
- עמדות 'דברים פלוס' קופת 'הילכתא'
- חדר 'קול הלשון', ישיבת מיר ירושלים, תיבת 'הילכתא'
- בפקס מספר 6507823-1532
- במייל 5047867@gmail.com

לקיים בנו חכמי ישראל

הגיליון מופיע לרפואת כ"ק אדמו"ר מתולדות אברהם יצחק רבי שמואל יעקב בן יענטא שליט"א לרפואה שלימה בתוך שאר חולי ישראל

דינים העולים

א. איסור אש"ל: בתי כנסיות ובתי מדרשות, אין נוהגין בהם קלות ראש כגון: שחוק והתול ושיחה בטילה, ואין אוכלים ושותים בהם. ויש להסתפק אם דווקא אכילת קבע אסורה, או אפילו אכילת עראי אסורה.

ב. לומדי תורה: תלמידי חכמים ותלמידיהם מותרים לאכול ולשתות בבתי כנסיות ובתי מדרשות. לדעת השולחן ערוך ההיתר הוא רק מדוחק, כשאין מקום אחר מרווח לאכול. והלומד שם בקביעות, לעולם שעת הדחק הוא, שאם יצטרך ללכת לאכול ולשתות בביתו, בודאי יבטל מלימודו.

ג. ביטול תורה: לשיטת הרמ"א, בבית המדרש מותר אפילו שלא מדוחק, ובבית הכנסת מותר רק מדוחק. והכרעת המשנ"ב שרק מי שלומד שם מותר לו לאכול בשביל שלא יבטל מלימודו.

ד. תורה ותפילה: בתי מדרשות שלנו שגם מתפללים שם, יש להסתפק אם יש בהם חומרת בית הכנסת. והלומד בבית המדרש אפילו שלא בקביעות, יש להקל כשצמא ולשתות.

ה. שינה: אסור לישון בבית הכנסת אפילו שינת ארעי. ובבית המדרש מחלוקת אם מותר שינת ארעי לכל אדם או רק לתלמיד חכם, ועוד נחלקו האם לתלמיד חכם מותר אפילו שינת קבע.

נושא הגיליון הבא:

סעודת מצוה בביהכ"ס

טלו חלק בזיכוי הרבים העצום, והשתתפו בהוצאות הגיליון הבא

הגיליון נועד לעורר את לב הלומדים, נא לא לסמוך על הדברים הלכה למעשה בלי לעיין במקורות

ברכת מזל טוב להג"ר מרדכי קוט שליט"א

לרגל הברית מילה לבנו כמר חיים יהודה לייב נ"י

כשם שנכנס לברית כן יכנס לתורה ולחופה ולמעשים טובים

הילכתא

לדעת לחיות כהלכה

- גיליון שבועי עומק הפשוט
- שיעורים יומי עיון
- בית הוראה טלפוני
- בידורי הלכה אקטואליים
- קו מידע הלכתי
- חוברות הדרכה

מכון הילכתא

מענה אנושי: 02-5350-535 פקס: 02-6507-823

לקבלת הגיליון במייל: 5047867@gmail.com

קו מידע הלכתי

02-5377-085

ניתן להאזין לשיעורים, הודעות, עדכונים, רישום להגרלות, ועוד...